

УДК 37.032+7.071.2

Д. В. ЛІСУН

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНИХ ГЕРМЕНЕВТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО МУЗИКАНТА-ВИКОНАВЦЯ

Досліджено сутнісну характеристику та наведено структуру професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця. Розглянуто вплив професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця на підвищення ефективності процесу оволодіння студентами професійними компетенціями в ході фахової підготовки. Зроблено висновок про перспективність упровадження в навчальний процес вищого музичного навчального закладу методики формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця в студентів музично-виконавських спеціалізацій.

Ключові слова: професійні герменевтичні вміння.

Д. В. ЛІСУН

СУЩНОСТНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА И СТРУКТУРА ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКИХ УМЕНИЙ БУДУЩЕГО МУЗЫКАНТА-ИСПОЛНИТЕЛЯ

Исследована сущностная характеристика и приведена структура профессиональных герменевтических умений будущего музыканта-исполнителя. Рассмотрено влияние профессиональных герменевтических умений будущего музыканта-исполнителя на повышение эффективности процесса овладения студентами профессиональными компетенциями в ходе профессиональной подготовки. Сделан вывод о перспективности внедрения в учебный процесс высшего музыкального учебного заведения методики формирования профессиональных герменевтических умений будущего музыканта-исполнителя у студентов музыкально-исполнительских факультетов.

Ключевые слова: профессиональные герменевтические умения.

D. V. LISUN

ESSENTIAL CHARACTERISTICS AND STRUCTURE OF PROFESSIONAL HERMENEUTICAL SKILLS OF THE FUTURE MUSICIAN-PERFORMER

The essential characteristics and structure of professional hermeneutical skills of the future musician-performer are researched. The influence of professional hermeneutical skills of the future musician-performer on the effectiveness increase of the process of mastering by students the professional competences in the course of professional training is examined. A conclusion of good perspectives of author's methodology implementation into a learning process of the musical institution of higher education is drawn.

Keywords: professional hermeneutical skills.

На сучасному етапі розвитку музичної культури музично-виконавське мистецтво визначається, насамперед, як мистецтво інтерпретації. Тому особливі вимоги висуваються до особистості музиканта-виконавця, її творчих здібностей. Сучасний музикант-виконавець має володіти здатністю пізнавати, розуміти й тлумачити смислові аспекти змісту виконуваного музичного твору не тільки на інтелектуальному, але й на духовному рівні, втілюючи у власному варіанті інтерпретації загальнолюдські цінності, норми та ідеали. Ці позиції, виходячи за рамки суто інтелектуалістського підходу до вирішення питань інтерпретації

музичного твору, видаються такими, що ґрунтуються на герменевтичних традиціях та походять від основних ідей герменевтики як учення про тлумачення.

Згідно із цими ідеями, особистість, що інтерпретує, для найповнішого осягнення й передачі смислу об'єкта інтерпретації, у процесі розуміння має спиратися на особистісний життєвий досвід, на основі вчуття та емпатійного співпереживання досягаючи тотожності власних думок, емоцій, почуттів із думками, емоціями, почуттями, що втілені в художньому творі. Отже, особистість інтерпретатора у власному варіанті інтерпретації твору мистецтва має втілити найвищі цінності людства через особистісне їх розуміння. А це передбачає необхідність постійної внутрішньої роботи інтерпретатора над самовдосконаленням та самотворенням, визначаючи статус його особистості як творчої.

Саме тому володіння професійними герменевтичними вміннями виступає як ґрунтовна й визначальна характеристика творчої особистості майбутнього музиканта-виконавця. Отже, формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця постає як важливе завдання сучасної педагогіки вищої школи взагалі й музично-педагогічної науки, зокрема. В умовах вищого музичного навчального закладу формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця з необхідністю має відбуватися в процесі фахової підготовки.

У сучасній науковій літературі герменевтика розглядається як методологія пізнання феноменів гуманітарної культури (Х.-Г.Гадамер, А.Закірова). Це дає змогу констатувати вихід за рамки традиційної парадигми освіти й виховання, що, по суті, означає появу нового підходу в педагогічній науці, а саме – герменевтичного. У контексті цього напрямку особливо вагомими є такі категорії, як розуміння, духовні цінності, світоглядні настанови особистості, діалогічність пізнання, герменевтичне коло, емпатія, вчуття. За такого підходу особливо важливого значення набуває внутрішній світ особистості, що пізнає, її суб'єктивне бачення сутності об'єкта інтерпретації. Із цих позицій творча самореалізація майбутнього фахівця-музиканта в інтерпретаційному процесі (О. Олексюк) стає невід'ємною складовою його фахової підготовки в умовах вищого музичного навчального закладу.

Проте, слід зазначити, що попри існуючі на сьогоднішній день наукові розвідки, що їх присвячено дослідженню питань герменевтики, поняття професійних герменевтичних умінь не розроблено й досі. Але, з огляду на різноманітні виклики сучасності, така необхідність видається нагальною й правомірною.

Мета статті полягає в дослідженні сутнісної характеристики та структури професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця.

Професійна підготовка майбутнього музиканта-виконавця має на меті формування професіоналізму студентів музично-виконавських спеціалізацій вищих музичних навчальних закладів у їх творчій діяльності. У культурологічному аспекті, як зазначає Ж.Дедусенко, вивчаючи феномен виконавської піаністичної школи як рід культурної традиції, професіоналізм «не є чимось зовнішнім чи вимушено обов'язковим для створення художньої моделі духовних процесів, але й сам спроможний їх моделювати, формуючи, разом з іншими факторами, з поодинокі біосоціальної особи естетично орієнтовану особистість» [4, с. 9]. Моделювання ж духовних процесів із необхідністю має спиратися на творчий аспект особистості майбутнього музиканта-виконавця.

Сутність специфіки професійної підготовки майбутнього музиканта-виконавця не можна вірно визначити й детально дослідити, знаходячись поза проблемним полем творчої особистості. Досліджуючи дидактичні основи формування творчої активності студентів у процесі особистісно орієнтованого навчання на матеріалі музичних дисциплін, О. Білоус зазначає: «формування творчої активності студентів в умовах музично-педагогічної підготовки як соціально-педагогічна проблема обумовлена об'єктивними потребами подальшого вдосконалювання рівня професіоналізму педагогічних кадрів у світлі Болонського процесу» [1, с.14]. Відтак, апелювання до творчих здібностей особистостей виступає як важливий чинник реформування вітчизняної освіти.

Спираючись на наукові позиції, згідно з якими врахування творчої природи музичного виконавства є необхідною умовою мистецтвознавчого аналізу музично-виконавської діяльності, у музичній педагогіці творчий компонент особистості має розглядатися як

необхідний аспект музично-виконавської діяльності, а формування й розвиток творчих умінь особистості майбутнього музиканта-виконавця – як неодмінна, основоположна умова його професійної підготовки. Сутнісні характеристики творчої особистості, таким чином, постають як такі особистісні чинники професійної діяльності, без формування й розвитку яких процес повноцінної фахової підготовки майбутнього музиканта-виконавця є неможливим. У протилежному випадку музичне виконавство буде зведене до простого відтворення нотного тексту з тим чи іншим ступенем технічної досконалості. Формальний аспект професійної діяльності, у такому разі, може бути дотриманий, але істинний, гуманістичний смисл музично-виконавської діяльності буде втрачено, оскільки не особистість буде перебувати в центрі уваги педагогічного дослідження, а діяльність як самоціль. Отже, постає необхідність звернення до теоретичних основ формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця.

На основі аналізу наукової літератури слід виокремити наступні підходи, що визначають зміст поняття «уміння» як:

1) інтелектуальну діяльність, самостійну й свідому дію, що має на меті практичне чи теоретичне застосування набутих знань [5, с. 84];

2) засвоєний досвід здійснення різних способів діяльності, забезпечений сукупністю набутих знань і навичок [7, с. 218];

3) здатність виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні особистістю раніше набутого досвіду, певних знань, навичок [3, с. 94–95].

Відзначаючи правомірність кожного з наведених підходів, підкреслимо універсальність і всеохоплюваність останнього з них, оскільки він передбачає опору не тільки на знання та навички, але й на досвід, виводячи зміст поняття «уміння» за рамки суто інтелектуальної діяльності, оскільки особистісний досвід передбачає також ціннісний, емоційний, духовний аспекти.

У сучасному психологічному словнику поняття «уміння» визначається як «проміжний етап оволодіння новим способом дії, що заснований на якому-небудь правилі (*знанні*) і відповідає правильному використанню цього знання в процесі розв'язання відповідного класу задач, але ще не досяг рівня *навички*» [2, с.501]. Також зазначається, що вміння зазвичай співвідносять із тим рівнем, який на початковому етапі виражається у формі засвоєного знання, яке зрозумів учень, і яке може бути довільно відтворене, а в наступному процесі практичного використання цього знання, воно набуває певні операціональні характеристики, виступаючи у формі дії, що регулюється цим правилом.

Досліджуючи процес формування професійних умінь майбутніх учителів початкових класів засобами взаємодії різних видів мистецтва, Ж.Сироткіна наводить наступне визначення поняття «уміння»: «це особистісно зумовлена здатність до певної діяльності, що визначається обсягом та змістом набутих знань, сформованістю відповідних навичок та можливістю їхнього свідомого творчого використання у мінливих умовах навчально-виховного процесу» [6, с. 17]. Ця дефініція, окрім визначення знань та навичок як основних елементів для формування вмінь, також містить надзвичайно важливе положення щодо творчого характеру використання цих елементів, а також мінливості умов такого використання. Згадане положення набуває особливої значущості з огляду на спрямованість нашого дослідження, уможливленню екстраполявання його змісту на процес фахової підготовки майбутнього музиканта-виконавця. Так, необхідність творчого використання набутих знань та сформованих навичок у професійній діяльності майбутнього музиканта-виконавця зумовлюється творчим характером процесу інтерпретації музичного твору. Мінливість умов використання знань та навичок забезпечується, перш за все, різноманітністю виконавського репертуару кожного зі студентів музично-виконавських спеціалізацій вищого музичного навчального закладу, адже кожен новий музичний твір виступає як неповторне художнє середовище для реалізації внутрішніх сутнісних сил особистості.

У ході реалізації герменевтичного підходу до інтерпретації музичного твору музикант-виконавець отримує відповідний досвід інтерпретаційної діяльності, створюючи основу для формування вмінь інтерпретувати музичний твір із герменевтичних позицій. Такі вміння ми розглядаємо як *професійні* герменевтичні вміння. Наголосимо, що професійні герменевтичні

вміння передбачають наявність у майбутнього музиканта-виконавця здатності до інтерпретаційної діяльності з герменевтичних позицій, що зумовлює звернення особистості не тільки до набутих раніше знань і навичок, але й до системи власних світоглядних настанов, суб'єктивного бачення змісту виконуваного музичного твору, системи загальнолюдських цінностей як основи для професійної музично-виконавської діяльності.

Отже, професійні герменевтичні вміння майбутнього музиканта-виконавця апелюють до таких понять герменевтики, як розуміння, духовні цінності, діалогічність пізнання, герменевтичне коло, емпатія, вчуття, що зумовлено основоположними категоріями герменевтичного вчення.

Володіння професійними герменевтичними вміннями передбачає наявність у майбутнього музиканта-виконавця розвинутих здібностей до вчуття, розуміння змісту виконуваного музичного твору на рівні загальнолюдських цінностей, привнесення особистісних смислів до художнього образу музичного твору, що інтерпретується.

Оскільки інтерпретація музичного твору є творчим процесом, і виступає як визначальний компонент професійної діяльності майбутнього музиканта-виконавця, то професійні герменевтичні вміння структуровано нами у відповідності до компонентів структури творчої особистості музиканта-виконавця (таблиця 1).

Структура професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця

Професійні герменевтичні вміння	Компоненти творчої особистості музиканта-виконавця
1. Сприймати явища музичного мистецтва з позицій особистісних і загальнолюдських цінностей 2. Актуалізувати власний світогляд в інтерпретаційному процесі	Мотиваційно-вольовий
3. Пізнавати зміст музичного твору на основі внутрішнього міжособистісного діалогу з його автором 4. Самостійно вирішувати суперечності розуміння змісту музичного твору, зумовлені специфікою герменевтичного кола	Когнітивний
5. Ідентифікувати, ототожнювати власні почуття з почуттями композитора 6. Інтерпретувати музичний твір на основі вчуття та емоційного переживання його змісту	Емоційний
7. Постійно розширювати й поглиблювати своє розуміння змісту виконуваного музичного твору 8. Втілювати особистісне розуміння змісту музичного твору у власній концепції його інтерпретації	Творчо-діяльнісний

Професійні герменевтичні вміння майбутнього музиканта-виконавця, що їх наведено вище, є необхідними для забезпечення успішного перебігу всіх видів професійної діяльності майбутнього музиканта-виконавця. Структуру професійної діяльності майбутнього музиканта-виконавця визначено змістом галузевого стандарту вищої освіти України, до якого належить освітньо-кваліфікаційна характеристика молодшого спеціаліста за напрямом підготовки 0202 «Мистецтво», спеціальністю 5.02020401 «Музичне мистецтво». У відповідності до змісту зазначеного галузевого стандарту вищої освіти України, сольне виконавство виступає як визначальний вид професійної діяльності майбутнього музиканта-виконавця. Це зумовлюється вимогами до державної атестації осіб, які навчаються у вищих музичних навчальних закладах, зокрема, порядком проведення державних іспитів, першим з яких є виконання концертної програми з фаху. Окрім сольного виконавства, освітньо-кваліфікаційною характеристикою молодшого спеціаліста передбачено такі види професійної діяльності, як музичне виконавство в складі ансамблю, оркестру, педагогічна діяльність.

Освітньо-кваліфікаційною характеристикою молодшого спеціаліста за напрямом підготовки 0202 «Мистецтво», спеціальністю 5.02020401 «Музичне мистецтво» висуваються також вимоги щодо оволодіння студентами професійними компетенціями. Професійні герменевтичні вміння, що їх наведено вище, розглядаються нами як такі, що забезпечують підвищення ефективності процесу оволодіння студентами професійними компетенціями в ході фахової підготовки.

Так, професійні герменевтичні вміння, що відповідають мотиваційно-вольовому компоненту творчої особистості майбутнього музиканта-виконавця, є основою формування професійних компетенцій студента, які змістом галузевого стандарту вищої освіти України визначено як базові уявлення про закономірності загального і індивідуального рішення об'єктів предмету діяльності, а також використання знань, умінь і навичок зі спеціалізованих професійних дисциплін в процесі вирішення практичних завдань.

Професійні герменевтичні вміння, пов'язані з когнітивним компонентом творчої особистості майбутнього музиканта-виконавця, сприяють набуттю студентом вищого музичного навчального закладу низки професійних компетенцій, зокрема, базових уявлень про історію мистецтв, застосування основних методів аналізу й оцінки стану об'єктів предметів діяльності, уявлення про принципи формоутворення об'єктів предмету діяльності, знання

основних шляхів пошуку виконавських засобів втілення художнього образу у виконавській та педагогічній діяльності та інших.

Група професійних герменевтичних умінь, що відповідає емоційному компоненту творчої особистості майбутнього музиканта-виконавця, перебуває в основі набуття студентом вищого музичного навчального закладу такої професійної компетенції, як розуміння цілісного рішення об'єкту на основі емоційно-чуттєвого сприйняття музичної форми.

Професійні герменевтичні вміння, які пов'язані із творчо-діяльнісним компонентом творчої особистості майбутнього музиканта-виконавця, є такими, що ефективно сприяють оволодінням студентом вищого музичного навчального закладу такими професійними компетенціями, як застосування сучасних методів роботи з об'єктами предмету діяльності у виробничих умовах, практичне й оперативне застосування знань, умінь до конкретних професійних ситуацій, застосування професійно-профільованих знань у репетиційній, концертній, педагогічній роботі, використання професійно-профільованих знань та практичних навичок з гри на музичному інструменті (співу) для здійснення професійної діяльності та інших.

Підсумовуючи, слід зазначити, що професійні герменевтичні вміння майбутнього музиканта-виконавця актуалізуються на всіх етапах процесу інтерпретації музичного твору, становлячи герменевтичну основу творчого процесу й уможливаючи виконання студентом тих завдань професійної діяльності музиканта-виконавця, що постають на певному етапі. Професійні герменевтичні вміння апелюють до ціннісно-сислової спрямованості творчої особистості майбутнього музиканта-виконавця на досягнення змісту музичного твору в процесі професійної діяльності. Така спрямованість перебуває в основі розуміння важливості й значущості смислу музичного твору, а також співвіднесення його з тими загальнолюдськими цінностями, які становлять фундамент людської культури. Це сприяє формуванню здатності студента до вироблення власної позиції щодо змісту інтерпретованого музичного твору через привнесення особистісних смислів до власної концепції його інтерпретації. Надання змісту музичного твору особистісно значущого смислу постає як важливий чинник посилення мотиваційно-вольової спрямованості творчої особистості музиканта-виконавця.

Відшукання особистісно значущих смислів у змісті музичного твору, що інтерпретується, сприяє нешаблонності, нестандартності характеру його осягнення, розуміння й тлумачення, обумовлюючи оригінальність створюваного творчою особистістю музиканта-виконавця художнього образу музичного твору, що втілюється в реальному звучанні в ході репетиційного або концертного виконання. Під час проведення індивідуального заняття з фаху педагог повинен всебічно сприяти посиленню емпатійних аспектів інтерпретаційного процесу, створюючи в класі психологічну атмосферу толерантності й усебічно заохочувати студента до освоєння змісту музичного твору на основі духовного осягнення й внутрішнього міжособистісного діалогу з його автором.

З метою набуття процесом ціннісного сприйняття змісту музичного твору усвідомленого характеру, під час роботи над створенням власної концепції інтерпретації виконуваного музичного твору студент має активно залучатися до обговорення, дискусій із приводу ціннісної основи творів мистецтва. Розуміння особистістю змісту музичного твору на основі його ціннісного сприйняття виступає як важлива передумова піднесення професійної діяльності творчої особистості музиканта-виконавця до рівня творення духовних цінностей.

Отже, професійні герменевтичні вміння є ґрунтовною й визначальною характеристикою творчої особистості майбутнього музиканта-виконавця й відповідають компонентам її структури. Оскільки ці вміння забезпечують продуктивність та ефективність професійної діяльності музиканта-виконавця, перспективним убачається впровадження в навчальний процес вищого музичного навчального закладу методики їх формування в студентів музично-виконавських спеціалізацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус О. С. Дидактичні основи формування творчої активності студентів у процесі особистісно орієнтованого навчання (на матеріалі музичних дисциплін): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О. С. Білоус. – Луцьк, 2005. – 20 с.
2. Большой психологический словарь / Б. Г. Мещеряков (ред.), В. П. Зинченко (ред.). — СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 632с. – (Психологическая энциклопедия).

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Дедусенко Ж. В. Виконавська піаністична школа як рід культурної традиції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.01 «Теорія і історія культури» / Ж. В. Дедусенко. – К., 2002. – 20 с.
5. Педагогіка: учебник для студентов пед. ин-тов и ун-тов / под ред. Н. Д. Ярмаченко. – К.: Вища школа, 1986. – 542 с.
6. Сироткіна Ж. Є. Формування професійних умінь майбутніх учителів початкових класів засобами взаємодії різних видів мистецтва: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Сироткіна Жанна Єрофіївна. – К., 2006. – 287 с.
7. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики / М. Н. Скаткин. – 2-е изд., доп. – М.: Просвещение, 1984. – 295 с.